

Ю.М. Руденко, канд. екон. наук, доцент,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

СИСТЕМНІ ЗАСОБИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено дослідженню розвитку глобалізаційних процесів та обґрунтування їх впливу на виникнення та поглиблення світової фінансової кризи та нейтралізації її наслідків.

THE SUMMARY. The article is devoted research of development of globalizaciynikh processes and ground of their influence on an origin and deepening of world financial crisis and neutralizations of its consequences.

Фінансова глобалізація стала важливою тенденцією розвитку сучасної світової економіки, надзвичайно прискоривши темпи інновацій і виявивши необхідність корегування стратегії розвитку сучасних світогосподарських зв'язків, посилення взаємодії національних економік на базі сучасних інформаційних технологій і узгоджених принципів регулювання, створення гнучких ринків праці, товарів, капіталу, подолання низки диспропорцій, які спричинила економічна глобалізація. Глобалізація світового фінансового простору — це одна з найбільш дієвих і потужних складових глобалізації економіки в цілому. У сучасних умовах світова економіка входить у нове русло глобальної інтеграції та інтернаціоналізації, де дедалі чіткіше виявляється нова якість взаємозалежності, яка не була настільки помітною за старих правил функціонування. Інтернаціоналізація потоків капіталу це не що інше, як зростання взаємозв'язку і взаємозалежності, взаємопроникнення і зрощення національних і міжнародних потоків капіталу, що виявляються як у створенні окремими компаніями господарських об'єктів в інших країнах, так і в розвитку міжнародних форм зв'язків і контактів між капіталами різних країн. А зміни фінансової й економічної кон'юнктури дають підставу говорити про розвиток нового процесу у сфері міжнародних фінансів — фінансової глобалізації, який водночас супроводжується і певними фінансовими кризами.

Проблеми функціонування, організації управління та регулювання фінансових ринків, їх розвиток в умовах ринкової трансформації знайшли відображення в працях багатьох українських дослідників: О. Амоші, В. Андрійчука, В. Беседіна, О. Білоруса, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Галушка, О. Дзюблюка, М. Зверякової, В. Лісицького, В. Литвицького, Б. Кваснюка, Т. Ковальчука, І. Крючкової, Д. Лук'яненка, О. Мельниченка, В. Мельничука, О. Мозгового, В. Міщенко, А. Мороза, В. Новицького, Ю. Пахомова, О. Плотникова, О. Розинки, А. Рум'янцева, Т. Савлука, А. Філіпенка, В. Черняка, В. Шевчука та ін.

Суттєве значення для дослідження фінансових ринків трансформаційних країн має внесок таких іноземних дослідників, як Л. Бальцерович, Дж. Кейнс, Дж. Корнаї, Дж. Сінкі, П. Самуельсон, О. Улюкаєв, Ф. Хайек, Л. Хоффман, М. Фрідмен, Д. Шапіро, зокрема російських: Є. Гайдара, А. Грязнової, Н. Єгорова, В. Іванової, Р. Міллера, Ф. Мишкіна та ін.

Метою статті є дослідження розвитку глобалізаційних процесів та обґрунтування їх впливу на виникнення та поглиблення світової фінансової кризи.

Починаючи з 2008 року і досі світова економіка переживає період фінансової нестабільності, який супроводжується найважчим за багато десятиліть економічним спадом і обвалом показників торгівлі. Щоб вирішити ці задачі, Міжнародний валютний фонд зосередив свої зусилля на:

1) наданні рекомендацій з економічної політики і своєчасній фінансовій підтримці, яка відповідає потребам держав-членів,

2) аналізі причин проблем з метою укріплення фінансової системи для захисту її від уникнення нових криз у майбутньому,

3) складанні в єдине ціле структурних елементів нової міжнародної фінансової архітектури. У той же час криза спонукувала Фонд прискорити здійснення деяких компонентів його програмної роботи і перерозподілити ресурси в наступні галузі: вирішення першочергових задач у сфері надзору, реформування кредитної системи Фонду, підтримка країн з низькими доходами, активізація діяльності Фонду у сфері розвитку потенціалу країн, збільшення об'ємів його ресурсів.

У міру того, як фінансова криза почала набирати світові масштаби, МВФ у середині 2009 року збільшив допомогу державам-членам шляхом надання їм прискореної фінансової допомоги. Виконавча рада протягом року затвердила використання ресурсів Фонду на суму 65,8 СДР (англ. Special Drawing Rights, SDR, SDRs) для 15 країн в рамках своїх традиційних нельготних кредитних механізмів. Станом на 30 квітня 2009 року підтримку за домовленостями Фонду отримали економічні програми 28 держав із загальною сумою 1,8 млрд СПД, порівняно з 25 державами-членами і 1,1 млрд СПД наприкінці 2008 фінансового року [1, с. 17].

У березні 2009 року Виконавча Рада затвердила значну реформу системи кредитування МВФ. Була введена нова гнучка кредитна лінія, подвоєння стандартних лімітів доступу до пільгових і непільгових ресурсів, спрощення структури вартості і строків погашення кредитів.

Фонд також займався з'ясуванням джерел, масштабів і наслідків кризи, а також закріпленням взаємодії з іншими міжнародними фінансовими організаціями, зокрема з Радою з фінансової стабільності. На початку 2009 року Виконавча Рада МВФ проаналізувала перші прояви кризи. За підсумками цього аналізу МВФ виокремив 4 найважливіші галузі для попередження кризи у майбутньому:

1) вдосконалення фінансового регулювання і надзору, де першочерговим завданням є розширення периметру регулювання з охопленням усіх видів діяльності, які створюють ризики в масштабі економіки і трансграничні ризики. Потрібно укріпити ринкову дисципліну. Центральним банкам слід переглянути свої основи для надання системної ліквідності. Слід також укріпити інфраструктуру основних фінансових ринків;

2) механізми фінансування, які адаптуються до еволюції потреб держав-членів і ринків, що змінюються. МВФ слід продовжувати адаптувати свою систему фінансування, щоб вона більш відповідала обставинам країн і заохочувала раннє звернення країн до Фонду;

3) вдосконалений нагляд на двосторонній основі, що орієнтується на системні ризики, бере до уваги міжнародні вторинні ефекти і спрямований на покращення інтеграції роботи в галузях макроекономіки і фінансового сектору;

4) укріплення міжнародної співпраці і надзору на багатосторонній основі. Для МВФ реформа управління буде одним з найважливіших компонентів перетворень, які здатні збільшити зацікавленість країн, що розвиваються, і країн з низькими доходами в роботі організації і сприяти укріпленню глобальної співпраці в питаннях політики [7].

Надзвичайно сильна глобальна фінансова криза поставила перед більшістю держав — членів Фонду багато серйозних завдань, а також створила системні ризики для глобальної економіки. МВФ зосередив увагу на вирішенні стратегічних завдань, включаючи сприяння урядам держав у розробці загальної основи економічної політики в державах, які охоплені кризою. У співпраці з іншими міжнародними установами і організаціями, які встановлюють стандарти, Фонд визначив найважливіші заходи макроекономічної і фінансової політики, які необхідні для мінімізації економічних і соціальних витрачаннях кризи.

У першій половині 2008 року Фонд зосередив свої зусилля з приводу подолання кризи на допомозі державам-членам, особливо країнам з низьким рівнем доходів, впоратися з наслідками підвищення цін на паливо і продовольство. Далі центром уваги стала глобальна криза на фінансових ринках у зв'язку з ескалацією кризи наприкінці 2008 року і у 2009 фінансовому році, з приводу гостроти кризи, були затверджені рекордні рівні кредитування Фонду. В деяких випадках прийняття Фондом негайних заходів сприяло введення в дію механізму екстреного фінансування, яке дозволяло Виконавчій Раді затверджувати надання фінансової підтримки державам-членам на протязі кількох днів після прохання з їхнього боку. Збільшена кількість кредитних операцій поставила на порядок денний питання стосовно достатності кредитних інструментів Фонду. Був проведений ретельний аналіз цих інструментів, у результаті чого Фонд отримав обіцянки підтримки з різних джерел на основі двосторонніх угод, а у квітні 2009 року Група двадцяти прийняла на себе зобов'язання потроїти кредитні ресурси Фонду.

На початку квітня 2009 року група двадцяти провела саміт у Лондоні, на якому були досягнуті домовленості щодо спільних дій, спрямованих на подолання світової економічної кризи. G20 до кінця 2010 року реалізувала найкрупніший проект стимулювання фінансової системи розміром \$5 трлн. З них \$1,1 трлн надано через механізми МВФ на сприяння економічному зростанню, \$1 трлн — спрямовано на відновлення кредитування, зростання економіки та створення нових робочих місць. Відповідні фінансові внески до антикризового фонду здійснили низка держав: ЄС — \$100 млрд, Японія — \$100 млрд, Китай — \$40 млрд та ін. G20 також вирішила використовувати золоті резерви, щоб допомогти найбільшій державі. Передбачено впровадити більш жорсткі правила діяльності світової фінансової системи і вжити заходів проти країн, які дозволяють приховування податків.

Головні напрями спільних дій:

1) Здійснення експансивного стабілізуючого впливу на світову економіку. Виділені гроші повинні допомогти забезпечити 4 %-е зростання виробництва у

світі та забезпечити екологічну безпеку і енергозбереження. Як планується, центральні банки країн G20 вживатимуть радикальних кроків через механізми монетарної політики, включаючи нетрадиційні інструменти, для досягнення стабільності економічної системи та підвищення рівня рекапіталізації. Здійснюватимуться кроки на шляху відновлення національних кредитних ринків та спрощення переміщення капіталу.

2) У соціальній сфері здійснюватимуться кроки з підтримки постраждалих від кризи країн, шляхом створення та збереження робочих місць. Планується створити справедливий і дружелюбний ринок праці, який буде враховувати гендерні чинники. Політика на ринку праці спрямовуватиметься на підтримку зайнятості, стимулювання економічного зростання, а також значне інвестування в освіту та перенавчання [3, с. 9].

3) Домовлено покінчити з «податковими офшорами», в інтересах чого планується оприлюднити відповідний список держав. Не залишилася поза увагою банківська система та питання банківської таємниці. Сформульовано принципи, відповідно до яких відбуватиметься реформування загальносвітової банківської системи. Зокрема, буде жорстко регулюватися «тіньова» сторона банківської діяльності, зокрема діяльність хедж-фондів.

4) Планується здійснити реформу світової фінансової системи та способів її регулювання. З цією метою вживатимуться заходи, спрямовані на повернення довіри до неї. Погоджено підсилити регулювання й спостереження за всіма системно важливими складовими фінансової системи — інститутами, інструментами та відповідними ринками. Держави G20 домовилися докладати всі зусилля для проведення збалансованої монетарної політики.

5) Учасники саміту домовилися про створення нової Ради з фінансової стабільності (РФС), до складу якої ввійдуть країни G20, Єврокомісія та всі члени попередника нової Ради — Форуму фінансової стабільності. РФС у співпраці з МВФ має надавати ранні (завчасні та превентивні) попередження як про макроекономічні й фінансові ризики, так і про дії та кроки, які необхідно здійснити на шляху протидії й запобігання ризикам. На РФС буде покладатися регулююча та спостережна функція за всіма системно важливими фінансовими інститутами, інструментами та відповідними ринками.

6) Серйозну увагу приділено також питанням протидії протекціоністським заходам, зокрема щодо створення нових бар'єрів для інвестицій чи торгівлі товарами і послугами, а також уникнення введення нових обмежень на експорт, що не сумісно з правилами СОТ [5].

Після проведення саміту держави «двадцятки» домовились долати глобальну кризу шляхом посилення регулювання світової економічної системи.

Одним з найважливіших питань саміту стало питання нової світової резервної валюти. Напередодні саміту розгорнулася широка дискусія щодо впровадження під егідою МВФ альтернативної долару США світової резервної валюти. У якості такої валюти пропонувалось використовувати SDR (special drawing rights — спеціальні права запозичення), які створені МВФ у 1969 р. і використовуються у якості розрахункових одиниць фонду. Ініціаторами цієї ідеї виступали Китай і РФ. Однак у цьому інтереси країн G20 не співпали, більш того, переважна більшість країн зацікавлена у якнайшвидшому виході з кризи амери-

канської економіки (а відповідно, укріпленні долара), оскільки це стимулює поживлення світового попиту та міжнародної торгівлі. Відтак це питання в багатосторонньому форматі на саміті G20 не обговорювалося, хоча на двосторонньому рівні консультації відбувалися.

Більшість учасників саміту G20 висловили задоволення його результатами. Президент США Барак Обама назвав його історичним, а кроки, про які домовилися лідери, безпрецедентними. Російський президент Дмитро Медведєв визнав заключний документ саміту кроком у правильному напрямку. Канцлер Німеччини Ангела Меркель, яка разом з французьким президентом Саркозі мала більше всього протиріч з іншими учасниками саміту, вимагаючи жорсткішого регулювання економіки, заявила: «Я вважаю, що ми мали важливу конференцію з дуже гарним — історичним компромісом у розв'язанні унікальної кризи. Цього разу світ не реагував негативно, як він зробив у тридцяті роки, коли світ не досяг рішення. Але зараз лідери провідних промислових країн зібралися разом і відповіли на план, запропонований Вашингтоном і ухвалили документ, який визначає кілька підходів для подолання кризи» [9].

Гордон Браун, оприлюднюючи заключне комюніке саміту, щоправда, визнав, що рішення саміту не розв'яже кризу, але сказав, що це започаткує процес, за допомогою якого кризу буде подолано. Також зауважують, що той факт, що це було рішення двадцяти найбільших країн світу, а не вузького кола «великої вісімки», показує, що реформування світових інституцій вже почалося. Але, як каже дипломатичний оглядач Бі-Бі-Сі Джонатан Маркус, нова доба не постане за одну ніч і попереду ще будуть жорсткі політичні дебати, але, за його словами, час змін настав [11].

Таким чином, роблячи висновок з зазначеного, можемо виокремити основні заходи щодо подолання світової фінансової кризи:

Побудова нової архітектури світової фінансової системи.

Створення міжнародного фінансового інституту, покликаного регулювати грошово-кредитну масу на світових фінансових ринках.

Організація нової системи міжнародних торговельно-фінансових розрахунків, у якій долар США не мав би такого монопольного положення.

Встановлення контролю з боку створеного міжнародного фінансового інституту за емісією не тільки долара США, але і всіх інших валют країн світу, які використовуватимуться в міжнародних розрахунках і резервах.

Забезпечити жорстке регулювання на ринку природних монополій (контроль за безпідставним підвищенням цін і тарифів на товари та послуги, що виробляються суб'єктами природних монополій).

Створення міжнародного регуляторного органу по контролю над роботою фондових бірж і оберненню на них цінних паперів і їх похідних.

Література

1. Банки Львова: минуле і сучасне [за ред. Я.В. Грудзевича, З.М. Комаринської]. — Л.: ЛБІ НБУ, 2002. — С. 15—27.
2. Гальчинський А.С. Нинішня фінансова криза — початок кінця. Далі — новий початок? // Дзеркало тижня. — 2008. — №39 (718). — С. 6—8.

3. Данилишин Б.М. Світова фінансова криза — тест для України // Дзеркало тижня. — 2008. — № 38 (717). — С. 1—3.
4. Данилишин Б.М. Шлях до подолання кризових явищ — макроекономічна стабільність і скоординованість дій // Дзеркало тижня. — 2008. — № 47 (726). — С. 7—9.
5. Кизим М.О. Доповідь щодо причин економічної кризи та шляхів її подолання, [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fru.net.ua/main/756-dopovid-mikolikizima-shhodo-prichin.html>.
6. Коротков Э.М. Антикризисное управление: Учебник. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 69 с.
7. Кривов'язок І.В. Антикризисное управління підприємством: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів — К.: Кондор, 2008. — 366 с. — С. 64—65.
8. Річний звіт Міжнародного валютного фонду «Подолання глобальної кризи», 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2009/pdf/ar09_rus.pdf.
9. Світова фінансово-економічна криза та міжнародна безпека: між Карлом Марксом і Адамом Смітом О. Резнікова, А. Єрмолаєв «Дзеркало тижня. Україна» №15, 22 квітня 2011, [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/svitova_finansovoeconomichna_kriza_ta_mizhnarodna_bezpeka_mizh_karлом_marksom_i_adamom_smitom-80081.html
10. Фесенко М., Ялі М. Глобальна економічна криза: причини та наслідки, [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html>
11. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання // Економіка України. — 2010. — № 1. — С. 4—5.

Статтю подано до редакції 16.10.2012 р.

УДК 336.71(477)

О.І. Самсонова, старший викладач,
Ю. Ю. Тихоненко,
ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Тихоненко Ю.Ю., аспірант НТУУ «КПІ»

БАНКРУТСТВО БАНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ У статті систематизовано основні підходи до визначення поняття банкрутство банків і його вплив на стійкість банківської системи. Визначено дестабілізуючі чинники, причини і наслідки процесу банкрутства. Проведено аналіз динаміки банкрутства банків США в умовах глобальної нестабільності (2008—2012). Розкрито необхідність постійної діагностики банківської діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банкрутство, падіння банку, платоспроможність, ліквідність, банк-міст, стійкість банків, діагностика.

АННОТАЦИЯ. В статье систематизированы основные подходы к определению понятия банкротство банков и его влияние на устойчивость банковской системы. Обозначены дестабилизирующие факторы, причины и последствия процесса банкротства. Проведен анализ динамики банкротства банков США в условиях глобальной нестабильности (2008—2012). Раскрыта необходимость постоянного диагностирования банковской деятельности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банкротство, падение банка, платежеспособность, ликвидность, банк-мост, устойчивость банков, диагностика.